

ФАКТОРИ ТРАНСФОРМАЦІЇ МОЛОКОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ АПК УКРАЇНИ

В. І. ЄМЦЕВ,

доктор економічних наук, професор кафедри технології м'ясних, рибних та морепродуктів

<https://orcid.org/0000-000-5684-186X>

E-mail: viem17@gmail.com

Н. М. СЛОБОДЯНЮК,

кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри технології м'ясних, рибних та морепродуктів

<https://orcid.org/0000-0002-7724-2919>

E-mail: slob2210@ukr.net

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Анотація. Агропромисловий комплекс України активно працює над виходом на світовий ринок та ринок ЄС, виробляючи продукцію, яка відповідатиме міжнародним стандартам та вимогам щодо якості та безпечності продукції. Молокопродуктовий підкомплекс АПК країни, що займає одне з провідних місць у структурі вітчизняної економіки, не є винятком. Є певні особливості функціонування його підприємств, а саме: наявність значного попиту з боку споживачів; широкий асортиментний ряд молочних продуктів; короткотривалі терміни придатності молочної продукції; сфера виробництва є екологічно загрозливою. Перманентні кризи в українській економіці, знецінення гривні, зниження доходів населення та його купівельної спроможності, посилення конкуренції на світовому ринку, а також постійне підвищення світових цін на продовольчі й непродовольчі товари створили нові реалії функціонування підприємств молокопродуктового підкомплексу АПК України та призвели до його трансформації. У результаті дослідження виявлено основні напрями його трансформації та чинники, що впливають на умови його функціонування, зокрема, негативні, такі, як скорочення поголів'я великої рогатої худоби, зменшення обсягів виробництва та погіршення якості сировини для виробництва молочних продуктів, скорочення кількості молокопереробних підприємств тощо. Визначено, що інструменти державної підтримки у вигляді дотацій виробникам молока є не завжди ефективними. Досліджено основні проблеми падіння виробництва молока в Україні та визначені окремі напрями розв'язання наявних проблем. Визначено, що для того, щоби зупинити критичне зменшення виробництва молока необхідно докласти спільних зусиль виробникам, переробникам і державним інституціям, для підвищення інвестиційної привабливості підприємств підкомплексу, зокрема, вимагати створення дієвої національної програми розвитку підприємств молокопродуктового підкомплексу АПК України.

Ключові слова: молочне скотарство, молочна галузь, молочна сировина, переробка молока, ринок молочної продукції

Актуальність.

Молоко й молочні продукти є цінними харчовими продуктами, світові обсяги споживання яких постійно зростають, як у зв'язку зі загальним ростом населення планети так і у зв'язку з збільшенням їх споживання в певних країнах (Китай, В'єтнам тощо), що пов'язано зі зростанням рівня життя населення цих країн. Згідно з даними досліджень експертів IFCN, зростання світового виробництва молока у 2019 р. відбулось переважно за рахунок Індії, Океанії, Африки і Середнього Сходу (Vasylieva, Vinichenko and Katan, 2019). Однак цей приріст становив 1,4 % і був суттєво нижче середнього довгострокового показника (2,3 %).

Україна в 1990 р. у світовому рейтингу країн-виробників молока посідала 6-те місце у світі, з обсягами виробництва молока 24,5 млн т. У 2020 р. країна посіла 22-те місце у світовому рейтингу (серед 123 країн – основних виробників молока (виробляють 98 % від обсягів світового виробництва) (Cherevko, 2012). Саме причини такого сучасного стану справ у молокопродуктовому підкомплексі АПК України та тенденцій у його функціонуванні потребують додаткових досліджень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Всебічному вивченню, оцінці та аналізу стану підприємств молокопродуктового підкомплексу АПК

України та перспектив їх розвитку приділено увагу в роботах багатьох науковців. Поміж досліджень відомими є праці Н. Белінської, П. Березівського, В. Бойко, І. Євсєєвої, М. Ільчука, Т. Мостенської, Н. Оляднічука, М. Пархомця, В. Радька, П. Саблука Н. Шиян, І. Федулової та багатьох інших. Ці науковці досліджували важливі питання щодо розвитку кормової бази, проведення племінної роботи, умов утримання молочного стада, оптимізації організаційно-економічного механізму функціонування підприємств підкомплексу та забезпечення зростання їх конкурентоспроможності. Проте динамічні зміни на світовому і внутрішньому ринках та впровадження сучасних інноваційних продуктів вимагають постійного виявлення та уточнення тенденцій розвитку підприємств підкомплексу для розроблення ефективних інструментів управління їх функціонуванням та розвитком конкурентоспроможності.

Мета дослідження є оцінка сучасного стану молокопродуктового підкомплексу АПК України, тенденцій та чинників його трансформації, розробка практичних рекомендацій щодо стабілізації та підвищення ефективності його функціонування й конкурентоспроможності.

Матеріали і методи дослідження.

Виконані дослідження базувалися на застосуванні методів: аналізу і синтезу, індукції та дедукції, аналітичних та логічних узагальнень тощо.

Результати дослідження.

Результати проведених досліджень свідчать, що першопричиною стану справ, що склалися на сьогодні в молокопродуктовому підкомплексі АПК України є існуючі тенденції в молочному скотарстві, а саме скорочення поголів'я корів та обсягів виробництва молока. Так на початок 2021 р. загальне поголів'я великої рогатої худоби (ВРХ) в Україні становило 2,874 млн. голів, що на 7,1 % менше, ніж на початок 2020 р. (табл.1). Водночас, чисельність поголів'я ВРХ у сільгосп підприємствах скоротилася до 1,008 млн. голів, а поголів'я дійних корів зменшилося, відповідно, до 423,9 тис. голів, що на 2,6 % менше, ніж на початок 2020 р. Результати досліджень свідчать, що на сьогодні, в Україні найменша кількість поголів'я ВРХ за останні 120 років. Усе це забезпечило незмінність негативної тенденції до зменшення кількості молочного-товарних ферм (МТФ), у середньому, на 4,3 % рік та зменшення обсягів виробництва молока, у середньому, на 2,3 %/рік на відміну від наявної позитивної тенденції зростання обсягів виробництва молока у світі.

Водночас, господарства населення на початок 2021 р. скоротили поголів'я ВРХ до 1,865 млн голів, у тому числі поголів'я дійних корів до 1,249 млн голів або на 6,4 % проти 2020 р. (Lysenko, 2014). Тобто скорочення поголів'я ВРХ та корів у господарствах населення має більші темпи ніж у господарствах, що займаються скотарством. Отже, треба зазначити, що кількісні показники поголів'я ВРХ та корів в особистих господарствах населення спричиняють певні сумніви у зв'язку тим, що, з різних причин, ідентифікація поголів'я в них досі не закінчена, хоча держава мала була забезпечити її проведення ще до 2015 р.

Аналіз даних таблиці 1 дає можливість зробити висновок, що тільки за останні 10 років поголів'я ВРХ у країні скоротилось на 1,952 млн. голів, у тому числі, корів на 0,958 млн. голів, що свідчить про стійкість негативного тренду в розвитку м'ясного і молочного скотарства та в обсягах постачання молока на переробні підприємства (табл.2).

Скорочення поголів'я корів, незважаючи на зростаючу їх продуктивність у господарствах усіх категорій (у середньому на 2 % рік), призвело

Таблиця 1. Динаміка поголів'я великої рогатої худоби та продуктивності корів в Україні (на кінець року) (Feniak, 2020; Vasilchenko, 2021)

	1990	2010	2015*	2016*	2017*	2018*	2019*	2020*	2020/ 2010 рр. %
ВРХ, тис голів:	24 623	4826	3884	3750	3683	3531	3092	2874	59,55
У тому числі корів тис. голів	8 378	2631	2167	2109	2018	1919	1788	1673	63,6
Надій на одну корову, кг господарства усіх категорій	2863	4082	4644	4735	4820	4922	4976	5129	125,6
Середній річний удій кг молока від однієї корови у сільгосп підприємствах	2941	3975	5352	5643	6025	6190	6101	6634	166,9

* - без урахування тимчасово окупованої території Криму, Севастополя і частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

до зменшення обсягів виробництва якісної молочної сировини (табл. 1 та 2). Так згідно результатів проведених досліджень, в Україні у 2020 р було вироблено 9,263 млн т молока (на 7,1 % менше, ніж у 2019 р). З них 2,761 млн т (на 1,2 % більше) – у сільгоспгосподарствах та 6,502 млн т (на 6,3 % менше) – у господарствах населення (Chernyakov, Usacheva and Chernyakova, 2021; Zadorozhna, 2014).

Усе призвело до скорочення на 2,2 % фактичного споживання молока на душу населення, яке у 2020 р складало всього 53,13 % від науково-обґрунтованих норм споживання молока та молочних продуктів.

Найбільше молока у 2020 р виробили у Полтавській області – 734,2 тис. т (на 3,2 % менше, ніж у 2019 р), Вінницька – (728,4 тис. т; на 4,6 % менше) та Хмельницька (651,5 тис. т; на 2,5 % більше) області. Найменші обсяги виробництва молока за 2020 рік продемонстрували в Луганській, Донецькій та Запорізькій областях.

Результати аналізу динаміки обсягів виробництва молока дозволяють також зробити висновок про те, що відбулася трансформація сировинної бази молокопереробної галузі не тільки за обсяга-

ми, але й за якістю молока, яке поступило на переробні підприємства (табл. 2 та 3). Якщо 10 років тому співвідношення обсягів молока, поставленого різними категоріями виробників для переробки на підприємства молокопереробної галузі було близько 50:50, то у 2020 р. частка господарств населення у загальному обсязі переданого на переробні підприємства молока склала лише 22,8 %. Тобто відбулося різке скорочення обсягів поставок на переробку низькоякісного, проте дешевого, молока від господарств, яке не в змозі відшкодувати сільгосппідприємства збільшенням поставок якісної сировини.

Водночас треба зазначити, що якість і безпечність молока, поставленого на переробку сільгосппідприємствами, впевнено росте. Як свідчать результати аналізу, відбулось зростання частки молока категорії «екстра» та «першого ґатунку» (табл.3). Так, частка сировини ґатунку «екстра» у загальному обсязі молока, що поступило на переробку, зросла з 27,2 % у 2019 р до 34,6 % - у 2020 р. Проте, знизилась питома вага молока «вищого» ґатунку, відповідно, з 35,9 % до 34,2 % та «першого» ґатунку – з 32,3 % до 30,4 %. Частка «другого» ґатунку різко зменшилася з 3,7 до 0,6 %.

Таблиця 2 Динаміка обсягів виробництва та переробки молока в Україні, (Feniak, 2020; Vasilchenko, 2021)

Показники	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020 до 2010 рр., %
Вироблено молока, тис. т	11249	10615	10382	10281	10064	9963	9 263	82,34
Надійшло молока на переробні підприємства, всього, тис. т, у тому числі:	4793	4251	4183	4348	4179	3868	3299	68,8
від підприємств, тис. т	2193	2744	2512	2689	2720	2750	2566	117,12
від населення, тис. т	2544	1346	1198	1239	1089	870	733	28,8
Рівень товарності, %	42,6	40,0	40,2	42,3	41,2	38,8	35,61	83,6
Споживання молока на душу населення, кг/рік	206,4	209,9	209,5	200,0	197,7	200,5	201,9	97,8

Таблиця 3. Динаміка структури якості молока, що поступило на переробку від сільгосппідприємств, % від загального обсягу (Feniak, 2020; Vasilchenko, 2021)

Рік	Екстра	Вищий гатунок	Перший гатунок	Другий гатунок	Негатункове
2010	4,4	31,3	59,3	4,1	0,9
2015	10,3	35,2	49,6	4,7	0,2
2016	15,4	38,8	44,46	6,74	0,3
2017	16,4	36,7	37,9	8,7	0,3
2018	21,6	38,1	32,9	7,1	0,3
2019	27,2	35,9	32,3	3,7	0,2
2020	34,6	34,2	30,4	0,6	0,2
2020 до 2010, %	7,46 разів	109,26	51,26	14,6	22,2

Водночас треба зауважити, що в господарствах населення відбувся стрибок якості, але «на папері». Частка молока другого гатунку, поставленого населенням на переробку скоротилася з 83,2 % до 18,4 %, а першого гатунку, навпаки, зросла з 12 % до 79,9 % без практично жодних відчутних змін у технології виробництва, зберігання та доставці молока (Petrichenko, 2018a; Petrichenko, 2018b). Тобто, молокопереробні підприємства, в умовах дефіциту сировини, не змогли відмовитися від прийому на переробку молока від господарств населення і, у такий спосіб, намагаються «виконати» вимоги нових законодавчих актів щодо якості та безпечності молока, через мікс з молока населення й сільгосппідприємств.

Це підтверджується тим, що в Україні санітарний контроль якості молока

проводиться лише в 14,8 % домогосподарств, що займаються виробництвом молока (Kovalchuk, 2021). При цьому, контроль якості молока відбувається лише в 8,4 % домогосподарств, які обробляють 0,5 га землі й менше, 17,1 % домогосподарств – з площею землі 0,51-1 га та 28,3 % домогосподарств – з площею землі більше 1 га.

Результати проведених досліджень свідчать, що за умови збереження наявних негативних тенденцій динаміки обсягів виробництва та поставки молока на переробку, щороку в Україні буде зникати 1-2 великих молокопереробних підприємств. І це підтверджується результатами аналізу зміни кількості та рівня переробних потужностей молокопереробних підприємств (табл. 4). Результати аналізу свідчать, що якщо станом на кінець 1990 р. в країні пра-

Таблиця 4. Динаміка кількості та потужності молокопереробних підприємств в Україні

	1990	2000	2007	2010	2014	2019	2025 (прогноз)	2019 до 1990, %
Кількість підприємств, од.	643	447	354	287	252	192	157	29,86
Загальна виробнича потужність, млн.т	18,6	13,9	13,46	12,7	12,0	9,8	8,1	52,69
Середня потужність, тис.т	28,9	31,1	38,02	44,2	47,6	51,04	51,6	176,6

цювало 643 переробних підприємства, то у 2020 р – залишилося лише 192 (з яких працювало 178) або 29,86 % проти 1990 р. Хоча треба зазначити, що закривались, в основному, старі малопотужні підприємства. Результатом цього процесу стало збільшення, майже у двічі, середньої виробничої потужності молокопереробних підприємств. Проте й ці потужності, у зв'язку з відсутністю сировини, використовуються в середньому, на 30-40 %.

Результати проведеного аналізу свідчать, що 80 найбільш потужних молокопереробних підприємств, на сьогодні, виробляють 75-85 % вітчизняної молочної продукції з незбираного молока. Власники цих підприємств вкладають значні кошти в модернізацію виробництва, у поліпшення якості молочних продуктів, слідкують та оперативно реагують на зміни кон'юнктури ринку, постійно поліпшують та розширюють асортимент із метою оптимізації процесу виробництва продукції, збільшення обсягів виробництва та прибутку підприємств. До цього їх підштовхує і проблема адаптації виробників молока та молочних продуктів в Україні до європейських вимог, яка особливо гострою стала після анексії Криму і втрати ринку РФ. Це стимулює підприємства молокопродуктового підкомплексу АПК нарощувати обсяги виробництва продукції, які є привабливими сегментами для експорту до країн ЄС, СНД, Азії та Африки.

Тому, якщо розглядати конкурентоспроможність молокопереробних підприємств та їх продукції на світовому та внутрішньому ринках, то, звичайно, для переробника, який би хотів вигідно експортувати свою продукцію, економічно-доцільним було б мати один сучасний завод з потужністю перероб-

ки щонайменше 500 тисяч т молока на рік. Однак, створення такого підприємства в Україні потребує наявності потужної сировинної зони де буде функціонувати 5-6 сучасних МТФ по 10 тисяч корів кожна з продуктивністю 10 т молока на корову в рік.

Результати проведеного дослідження дозволяють поміж чинників, які прямо або опосередковано вплинули на скорочення обсягів виробництва молока упродовж 2020 р., виділити аномальну спеку та втрату, у зв'язку з цим, частини кормів. У зв'язку з цим відбулося значне зростання цін (грудень 2020 р до грудня 2019 р) на пшеницю фуражну на 57 %, кукурудзу фуражну – 82 %, шрот соняшниковий – 126 %, шрот соєвий – 74 %. А в молочному скотарстві проблемою залишається також недостатня кількість кормів щодо виконання вимог технології годівлі, адже щоби мати високу продуктивність тварин, потрібно застосовувати збалансовані раціони їх годівлі. На нашу думку, зростання цін на корми буде продовжуватись, адже триває світова тенденція зростання цін на аграрну продукцію. З цього можна зробити висновок, що подальше подорожчання зерна призведе до збільшення ціни на комбікорми, а тому виробництво м'яса й молока залишиться низькорентабельним або взагалі може стати збитковим.

Водночас, зростання цін на корми напряму відображається на собівартості виробництва продукції тваринництва та веде до зростання цін. Так ціни на молоко у 2020 р склали: екстра – 12,15 грн / кг, вищий – 11,7 грн / кг, перший – 11,08 грн / кг. Середньозважена ціна – 11,64 грн / кг. Діапазон коливань цін на середні і великі партії молока сорту екстра по регіонах складав: північ і центр – 11,7-

12,45 грн / кг; південь – 11,7-12,45 грн / кг; схід – 11,6-12,4 грн / кг; захід – 11,6-12,35 грн / кг. Результати проведеного аналізу свідчать, що в Україні ціни на молоко екстра і вищого гатунку вищі, ніж у деяких країнах ЄС. Це призводить до того, що вітчизняна молочна продукція має низький рівень конкурентоспроможності на зовнішніх ринках.

Україна має величезний потенціал у молочнотоварному виробництві, і сталий розвиток цієї галузі можливий, але за умов наявності дешевих і довгострокових кредитів, відповідної професійної освіти, стабільної політики держави щодо умов функціонування молокопродуктового підкомплексу АПК. Так треба відмітити, що у 2018 р була започаткована державна програма з відгодівлі молодняку ВРХ в особистих селянських господарствах, постановою Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 р. № 107 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки галузі тваринництва». Цією постановою передбачалася бюджетна допомога домогосподарствам на безповоротній основі на вирощування молодняка до 13-місячного віку в розмірі 2500 грн / голову. Проте вже у 2019 р населенню почали масово відмовляти в отриманні дотацій, а у 2020 р – їх зовсім скасували.

Для розвитку та стабільного функціонування молочного скотарства й молокопереробної галузі необхідне значні обсяги інвестицій. Так щоб збільшити до 2030 р поголів'я корів до 2,1 млн голів, а виробництво молока – до 11 млн т і водночас переробляти 9 млн т, щорічно потрібно інвестувати в галузь 9-11 млрд грн. Держава має в цьому брати активну участь, взявши за приклад модель ЄС, де до 50 % витрат виробників компенсується державою. Для цього,

з відновленням Міністерства аграрної політики, треба розробити стратегію розвитку молочного скотарства та молокопереробної галузі, яка включала б держпідтримку племінної роботи та генетичного оновлення стада, участь держави в інвестуванні будівлі нових та реконструкції й модернізації існуючих молочних комплексів, розвитку кооперації різних форм, фермерства, розвитку інфраструктури для холодної логістики тощо. У реальності, скасовуючи спецрежим ПДВ для агровиробників у 2017 р, уряд брав зобов'язання виділяти до 2021 р не менше 1 % від обсягів «аграрного» ВВП на програми державної підтримки АПК – тобто близько 7 млрд грн. Однак, жодного року, з моменту прийняття цього рішення, загальна сума державної підтримки не відповідала заявленим розмірам, а на 2021 р заплановано лише 4,5 млрд грн.

Що стосується питань збільшення обсягів виробництва якісного та безпечного молока й поставку його на переробку, то майбутнє за кооперацією фермерських господарств та господарств населення. Об'єднавшись, вони можуть забезпечити стабільність обсягів виробництва, якості та безпечності молока, працювати з великими переробниками. Це підтверджує аналіз досвіду Польщі, де налічується трохи близько 200 тисяч сімейних фермерських господарств із середньою кількістю поголів'я 10 корів. Таким чином, з загальною чисельністю корів близько 2 млн голів і середньою продуктивністю 6,5 т/рік країна виробляє 13,5-14,6 млн т молока на рік і займає 6 місце в Європі та 13 – у світі. Ціна польського сирого молока є на 9-11 % нижчою від середньоевропейської і на 5 % нижче середньосвітової. У таких умовах експорт польської молочної продукції відрізняється високим рівнем конкурентоспроможності на

зовнішніх ринках, у тому числі і на внутрішньому ринку України.

Висновки і перспективи.

До основних чинників трансформації молокопродуктового підкомплексу України належать: зниження поголів'я корів, недостатня кількість якісної молочної сировини та її невідповідність регламентам і стандартам ЄС, низький технологічний рівень виробництва молока, недостатній контроль за якістю сировини, відсутність сучасного обладнання, висока капітало- і трудомісткість виробничих процесів, зростання цін на енергетичні та інші ресурси, зниження рівня споживання молочних продуктів через низьку купівельну спроможність, зростання конкуренції на світовому та внутрішньому ринках молочної продукції тощо.

Негативними чинниками, що стримують розвиток та стабільне функціонування підкомплексу також є:

- низький рівень інвестиційної привабливості підкомплексу через тривалий термін окупності інвестицій та недостатній рівень державної підтримки його функціонування та розвитку;
- необхідність відведення значних площ сільськогосподарських угідь під кормові культури, сінокоси й пасовища, що в умовах відкриття ринку землі є досить проблематичним для підприємств, які займаються тваринництвом.

Розв'язати проблеми функціонування молокопереробного підкомплексу АПК, можна через реалізацію «Концепції державної підтримки тваринництва на 2021-2023 рр.» і «Національної Стратегії розвитку молочної галузі 2021-2030 рр.», розроблених Мінекономіки в діалозі з галузевими асоціаціями.

References

1. Vasylieva, N., Vinichenko, I., Katan, L. (2019). Economic and mathematical evaluation of Ukrainian agrarian market by branches. *Economic magazine* – XXI, 9(10), 41-44.
2. Cherevko, G. (2012). Economic and Mathematical modelling of factors affecting the formation of competitive capacity of milk processing production. *ECONTECHMOD: An International Quarterly Journal on Economics of Technology and Modelling Processes*, 1, 27-32.
3. Lysenko, M. (2014). The problem of ensuring the economic security of dairy industry in Ukraine. *Economics & Sociology*, 7(2), 160-169.
4. Chernyakov, M., Usacheva, O., Chernyakova, M. (2021). Impact of Digitalisation on Corporate Finance in the Agricultural Sector. *Journal of Corporate Finance Research*, 15(1), 48-66.
5. Zadorozhna, L. (2014). Forming Agroindustries Clusters for Reaching Competitiveness of Ukrainian Agroindustrial Sector. *Journal of Eastern European and Central Asian Research*, 1(1), 11-11.
6. Petrchenko, O. (2018a). Development of the raw material base of the dairy subcomplex of the agro-industrial complex of Ukraine. *Economics of agro-industrial complex*, (3), 31-37.
7. Petrchenko, O. (2018b). Trends and features of development of the dairy subcomplex of Ukraine. *Economics of agro-industrial complex*, (4), 42-50.
8. Kovalchuk, S. (2021). Quality of agricultural products in the system of european integration priorities of Ukraine. *Colloquium-journal* 2021.16 (103). 42-51.
9. Feniak, L. (2020). Problems of equivalence of inter-industry exchange in agricultural industry of Ukraine. *The Scientific Heritage*, 47(7), 89-96.
10. Vasilchenko, M. (2021). Methods for supporting the process of diffusion and use of innovations in the agro-based industries. *Periodicals of Engineering and Natural Sciences (PEN)*, 9(3), 938-957.

V. I. Yemtsev, N. M. Slobodyanyuk (2021). FACTORS OF TRANSFORMATION IN DAIRY SUBCOMPLEX OF UKRAINIAN AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX. ANIMAL SCIENCE AND FOOD TECHNOLOGY, 12(2): 24-32. <https://doi.org/10.31548/animal2021.02.003>

Abstract. *The agro-industrial complex of Ukraine is actively working to enter the global and the EU market, producing products that will meet international standards and requirements for product quality and safety. The dairy subcomplex of the country's agro-industrial complex, which occupies one of the leading positions in the structure of the domestic economy, is no exception. There are certain features in the functioning of its enterprises, namely: the presence of strong consumer demand; a wide assortment of dairy products; short-term shelf life of dairy products; the sphere of production is environmentally threatening. Permanent crises in the Ukrainian economy, the devaluation of the hryvnia, decline in household income and purchasing power, increased competition in the global market, as well as the continuous rise in world prices for food and non-food items have created new realities for enterprise functioning in the dairy subcomplex of Ukrainian agro-industrial complex and cause its transformation. The study revealed the main directions of its transformation and the factors influencing the conditions of its functioning, including negative, such as a decline in cattle numbers, decrease in production volumes and quality deterioration of raw materials for dairy production, reduction of dairy enterprise numbers, etc. It is determined that the state support instruments in the form of subsidies to milk producers are not always effective. We studied the main problems of the drop in milk production in Ukraine and identified certain directions for solving the existing problems. We reveal that in order to halt the critical decline in milk production, a joint effort by producers, processors, and public institutions is needed to increase the investment attractiveness of subcomplex enterprises, in particular, to demand the creation of an effective national program for the development of the dairy subcomplex of Ukrainian agro-industrial complex.*

Keywords: *dairy farming, dairy industry, dairy raw materials, milk processing, dairy market*
